

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

УДК 321.72:005.73

Погорєлова А. І.

ДЕМОКРАТИЧНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ДІАЛОГУ ТА КУЛЬТУРИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

У статті йдеться про особливості взаємозалежності та взаємовпливу гуманізації політичного діалогу і демократичної політики, культури парламентаризму в сучасних умовах.

Ключові слова: демократична політика, гуманізація політичного діалогу, парламент, культура парламентаризму, суспільство.

Демократія по суті, як відомо, являє собою постійний діалог влади і населення, діалог парламентаріїв з виборцями, з усіма громадянами, що має лежати, зокрема в основі їхньої співтворчості над законопроектами.

Характер політичного діалогу на сучасному етапі нашого історичного розвитку має визначатися не лише усвідомленням пережитих народом минулих страждань, але й розумінням того, що людство вступило в епоху небачених ризиків, небезпек, породжених техніко-економічними новаціями. Це ускладнює політику, вимагає від неї обережності, виваженості, великої відальності.

Порівняймо трактування політики, що склалися в науковому обігу [1, с. 498–499].

1. Політика як результат спілкування, взаємодії людей, вирішення ними спільних справ, визначення позиції стосовно центрів влади.

2. Політика як синонім влади, панування, держави, які утворюють єдиний змістовно-термінологічний ряд, мають приблизно однакові джерела, ресурси, потенціали, засоби, символіку і можуть використовуватися як аналоги при дослідженні складних суспільних явищ.

Функціональне пояснення політики, в основу якого покладена наявність «вічних», проблем еволюції людства: визначення і спроби розв'язання загальних проблем, підтримання порядку управління, збереження внутрішнього і зовнішнього миру, а також існування їхніх антиподів — підготовки і ведення війн, застосування насильства у внутрішній політиці, контролю суспільства та окремої особи тощо. Ця всеосяжна роль політики зумовлена такими її властивостями: універсальністю, здатністю впливати практично на всі елементи суспільства, на події та відносини різного рівня (від особистісного до міждержавного); інклюзивністю, тобто здатністю необмеженого проникнення в різні суспільні сфери, у тому числі в новітні породження соціального прогресу; атрибутивністю — можливістю сполучення, поєднання з неполітичними стосунками, явищами, феноменами сучасного суспільства.

Але нові явища життя, пов'язані з визнанням модернізаційних ризиків, вносять корективи у визначення меж політичного і неполітичного, необхідного і можливого. Так, наприклад, питання сфери компетенції виробничого менеджменту (склад продукції, що випускається, засіб виробництва, вид енергії, що використовується, знищення відходів) перетворюються тепер на гарячі проблеми урядової політики, які в очах виборців конкурують з проблемою масового безробіття [2, с. 93-98]. Важливою, на наш погляд, є думка У. Бека стосовно того, що із зростанням у суспільстві ризику небезпеки виникають зовсім інші вимоги до демократії. Він вважає, що суспільство ризику з метою захисту від небезпеки несе в собі тенденцію до «легітимного» тоталітаризму, який, щоб уникнути гіршого, давно відомим засобом творить найгірше. З нашої точки зору, для захисту демократичних принципів якраз і є важливим

культивувати у суспільстві демократичний спосіб мислення і дій, тобто в усіх дискусіях і діях, перш за все політиків, тримати в центрі уваги завдання забезпечення продовження життя на планеті, а не індивідуальні егоїстичні інтереси, забезпечувати людський вимір економіки і політики.

У системі сучасної демократії, а звідси і парламентаризму, на передній край висуваються, як зазначав С. Кримський, принципи плюралізму, свободи, правової держави та толерантності. А толерантність передбачає розуміння «іншого», включення думки «іншого» до власного досвіду. При цьому, справедливо підкреслює С. Кримський, важко переоцінити значення принципу діалогу в трактовці Сократа, що передбачає не знищення опонента, а доведення тези, що учасники диспуту належать до однієї і тієї ж самої істини, яка є для них однаковою верховною цінністю [3].

Саме на шляху дотримання в суспільстві прийнятих гуманістичних стандартів слід шукати оптимістичні сценарії майбутнього.

Розуміння проблем взаємозалежності та взаємовпливу гуманізації політичного діалогу та демократичної політики пов'язано, з нашої точки зору, із розумінням:

- 1) складності самої демократії, як форми суспільного устрою, її ризиків;
- 2) необхідності реальних кроків щодо скорочення часу просування української демократії до рівня сучасних західних демократій при всіх їхніх недоліках;
- 3) необхідності побудови ефективно діючого парламенту, робота якого була би відкритою, давала би позитивний приклад для суспільства.

Ми схильні розглядати гуманізацію політичного діалогу як важливий напрям і реальний шлях демократичного зміцнення парламенту, а звідси — впливу парламенту на розвиток культури парламентаризму в суспільстві. І ми не випадково вводимо поняття культури парламентаризму як ключового для розуміння та забезпечення реальної, а не декларативної демократії.

Культуру парламентаризму вважаємо за доцільне визначати як постійне відчуття державою і суспільством одне одного із визнанням морального імперативу, яке в першу чергу має демонструвати орган законодавчої влади — парламент [4, с. 275-283]. Підвищувати культуру парламентаризму — означає вчитися вибирати якісний склад парламенту, тобто людей з відповідними фаховими та моральними якостями, обирати через парламентські рішення такі моделі суспільного розвитку, які б консолідували націю, відповідали її історичним очікуванням, забезпечували зв'язок часів. Очевидно, що у вирішенні цього масштабного інтелектуального завдання держави і суспільства на тривалу перспективу гуманізації політичного діалогу належить важливе місце.

Гуманізація політичного діалогу в парламенті й суспільстві діалектично пов'язана із загальною та політичною культурою еліти і суспільства. Тобто гуманізація політичного діалогу, з одного боку, — це вияв культури, а з іншого — це і шлях до розвитку культури.

Здатність і воля досягати домовленостей, компромісів є суттєвими елементами культури демократії, культури парламентаризму. Тому будь-яка реформа політичної системи має виходити із необхідності забезпечення рівноваги між президентською владою і парламентським контролем.

Правова система влади формує єдиний тип відповідальності для всіх громадян, що особливо приваблює нас в країнах Європейського союзу. В Україні ж стають все більш очевидними: актуальність подолання практики подвійних стандартів для керівників і підлеглих; дефіцит відповідальності; низькі етичні стандарти діяльності державної бюрократії; низька культура політики, якою в демократичній державі, з нашої точки зору, виступає конкретний рівень культури парламентаризму.

Нині гостро постає проблема загальної та політичної культури, їх співвідношення, цілеспрямованої роботи з виховання політичної свідомості, аналізу політичної поведінки. У нашому контексті йдеться про те, щоб: сприяти утвердженню ідей парламентаризму в «повсякденних» уявленнях окремих людей, соціальних груп, усього суспільства, тобто

масовій політичній свідомості; розробляти принципи, напрями, шляхи розвитку парламенту та парламентаризму, як явища, яке не вміщується в рамки парламенту, а поширюється на незрівнянно більший простір, парламентаризму як співтворчості держави і суспільства із провідною роллю парламенту.

Це шлях до створення «доброго, зручного» законодавства, яке не пригнічує творчі сили народу, а навпаки, заохочує його ділову активність. Саме у відкритості діалогу набувається досвід свободи думки. Так само, як досвід свободи особистості полягає у здатності до самостійного вибору, а досвід свободи совісті — у готовності відстоювати свої переконання.

Наш досвід перших кроків демократизації переконує, що демократія є чимось значно більшим, ніж простий загальний результат виборчого змагання за депутатські мандати, керівні посади. У наукових колах дискутуються питання щодо значення різних чинників для розвитку демократії. Безумовно, велике значення мають підхід до цієї проблеми з боку політичних партій і дії цих партій. Особливістю України є невпинне зростання кількості партій, їхня слабкість, відсутність культури коаліцій. Є різні наукові пояснення цього явища. Але потужний фактор демократизації, який все ще недооцінюється в Україні, — це конструктивна, творча мобілізація, розвиток структур і елементів громадянського суспільства. За умови зростання в парламенті ролі парламентських комітетів, існування при кожному з них потужних громадських об'єднань, у тому числі науково-експертних рад, справжньої відкритості кожного комітету і в цілому парламенту, демократія буде дедалі більше ставати турботою всього суспільства, результатом співтворчості влади і всіх громадян. Громадяни з демократичним мисленням щодалі більше висуватимуться на передній план.

Ми згодні з М. Михальченком, який, підтримуючи позицію щодо існування в Україні громадянського суспільства, його активізації останнім часом, відмічає, що воно ще далеке від визначення Ю. Габермаса, який уявляє собі громадянське суспільство як всезагальний консенсус, досягнутий через раціональне міркування, в процесі якого кожний учасник громадянського суспільства, відстоюючи свій інтерес, сполучає його із загальним нормативним стандартом [5, с. 208–209].

В Україні гостро відчувається потреба в якісній демократичній владі, саме як в якісній єдиній владі. Адже поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову — це поділ суто функціональний, професійний. І будь-які дискусії щодо того, яка гілка влади важливіша, є не лише непродуктивними, а й хибними за своєю суттю. Буває й так — поки людина працює у законодавчому органі, то він для неї є найважливішим, а після переходу на роботу в органи виконавчої влади точка зору міняється всупереч навіть Конституції України. Але є очевидним, що внесення в парламент недосконалого проекту Закону ускладнює вихід на якісний кінцевий продукт у парламенті. Відсутність справжнього контролю за дотриманням законів органами виконавчої влади з боку парламенту ускладнює життя людей, гальмує процеси модернізації, політичних і економічних реформ.

З цього кола є простий і водночас нелегкий вихід, але за умови усвідомлення всіма в державі значення самої ідеї розвитку парламентаризму при розумінні парламентаризму, наголосимо ще раз, як співтворчості держави і суспільства при провідній ролі парламенту. Без невпинної професіоналізації самого парламенту, без налагодження зрозумілих всім у суспільстві механізмів врахування думки громадськості, авторитетних фахівців на всіх стадіях формування правового поля (підготовка законопроектів, вчасна громадська експертиза законопроектів на предмет прогнозування можливих наслідків їхньої дії, контроль за додержанням законів владними структурами і т. ін.) це неможливо.

Особливо важливою для психологічного здоров'я нації є позиція і поведінка влади, державних лідерів. Життя доводить, що публічність влади є цінною і повчальною, якщо вона демонструє прозорість владних дій, а не талановите, а точніше неоцінене приховування істини.

Стосунки влади і суспільства сприятимуть демократичній модернізації, будуть справді їхньою ефективною співтворчістю, тобто парламентаризмом в дії, а не на словах, лише за

умови глибокого переконання, що виклики XXI ст. потребують точних демократичних культурно-ціннісних орієнтацій. Останнім часом так багато говориться про ринкові відносини, що залишається дивуватися, а чому ж економічних злетів на цьому шляху не видно, а от у стосунки людей грошовий підхід втрутився безсоромно, нахабно, активно. Замислимося над застереженням видатного американського кібернетика Норберта Вінера, який писав: «Новий розвиток техніки несе необмежені можливості для добра і для зла. До цих нових можливостей не можна підходити з точки зору ринку, з точки зору зекономлених грошей ...Вихід один — побудувати суспільство, засноване на людських цінностях, що відрізняються від купівлі-продажу» [6, с. 76–77]. Тобто, ринок — для економіки, гуманізм — для суспільства.

Демократія — це не політичні гасла, це дії культурних людей. Тому належить розширювати погляд на значення культури і культурної політики держави для демократичної трансформації суспільства. М. Жулинський справедливо підкреслює значення культури як духовно інтегруючої сили в процесах демократизації українського суспільства, вважає цілком обґрунтованим ставлення до культури як до головної концепції в політиці та історії [7]. Саме культура виступає вирішальним чинником демократичної консолідації суспільства [8, с. 269-275].

Відомо, що політичним партіям для виконання репрезентативної функції в демократичній системі потрібен саме парламентський простір діяльності. Але процес становлення професійного парламенту є вельми непростим, тривалим у часі, якщо згадати хоча б історію розвитку парламенту Великої Британії. Головне — систематично, наполегливо рухатися у правильному напрямку, тобто, з нашої точки зору, в бік неухильного розвитку дієвої взаємодії із суспільством.

Українська демократична традиція збагачує наше розуміння парламентаризму, допомагає вести пошук шляхів активізації діяльності парламенту в сучасних умовах, у тому числі за рахунок парламентських дебатів, гуманізації політичного діалогу.

Своєрідним двигуном демократичних стосунків влади і громадян мають стати перш за все політичні партії як через свою діяльність в парламенті, так і в цілому в суспільстві. Успіх цієї діяльності пов'язаний із подоланням погляду на партії як на осередки, що плекають лише боротьбу, перемогу над суперником. У сучасних умовах, на наше переконання, на перше місце висувається завдання виховання членів партії та їх симпатиків у дусі демократії, парламентаризму, виховання молодих лідерів з масштабним баченням проблем сьогодення і в перспективі, відбір і просування талантів у сфері управління. Головне завдання партій — участь у формуванні політичної волі в рамках парламентського поля діяльності. Це зумовлює: потребу у розробці серйозних політичних програм, роботі із суспільством, у вихованні молоді, динамічних взаємозв'язках з населенням; здатність і волю створювати коаліції, йти на компроміси в рамках парламенту, тобто брати на себе відповідальність за перебіг справ у державі.

Гуманізація політичного діалогу — реальний механізм забезпечення національного консенсусу, що складається не так-то й просто. Адже ми спостерігаємо нову поляризацію жебрацтва і багатства, недоспоживання і надспоживання, заспокоюючи себе часто тим, що це нібито пережитки минулого. А насправді за цим стоять небезпеки, пов'язані не лише із крайнощами «екстремістського глобалізму» [9, с. 258–396], але й нав'язування викривлених уявлень щодо державного статусу сукупного соціального капіталу нації: науки, освіти, культури, прагнення віддати його в приватні руки, не турбуючись, чи він буде збережений і чи буде доступний всім громадянам. І особливо небезпечним є зведення приватного принципу на рівень неприборканої чуттєвості, яка втілює уже не «розумний егоїзм, а скоріше тваринний егоїзм, нездатний заглядати в завтрашній день, який здатен залишити після себе пустелю, знищити самі основи взаємної громадянської довіри» [10, с. 312].

Адже чуттєвість, яка звільнена від контролю розуму і моралі веде до появи замість свідомих громадян, що розуміють свої соціальні інтереси, значної кількості людей, особливо молодих, яких легко втягувати в масову індустрію задоволення. Під маркою демократичного

ставлення до різного роду індивідуальних проявів всездозволеності, легко підмінити боротьбу за реальні соціальні й політичні права боротьбою за право на всілякі моральні викривлення, розрив із «старою, тоталітарною» культурою.

Справжня культура єднає людей, а псевдокультура роз'єднує і за ознаками різних поколінь, і за ознаками соціальної роз'єднаності, перетворює їх на самодостатні соціальні атоми. Нині актуалізувалося і повернення до фундаментального знання, всупереч маніпулятивному мистецтву віртуального гатунку, до економіки виробництва на противагу економіці маніпуляційно-спекулятивній, що призвела до серйозної світової кризи, економіці, що паразитує на людській слабкості та примхах. Негативний вплив такої ситуації, коли наукове знання поступається знанню маніпулятивного типу, позначається і на сучасних юридичних практиках.

У сучасних умовах, коли інтерпретування закону для громадянина почало коливатися у дуже широкому діапазоні (від «невинний» до «довічного ув'язнення»), втрачається єдиний правовий знаменник, відбувається розбалансування правового знання, ускладнюються соціальні практики. Суспільство певною мірою дезорієнтується щодо визначення легітимних і нелегітимних соціальних практик, втрачає можливість адекватно їх оцінювати. Чи не в цьому, зокрема, причина нашого незадоволення роботою судів, невиконанням законів. Зосередженість політичного діалогу в парламенті й суспільстві навколо зазначених проблем з необхідністю і невідворотністю має позначитися на поліпшенні якості законотворчого процесу в країні.

Гуманізація політичного діалогу сприятиме подоланню споживацького різновиду свідомості, який, як свідчать прояви світової економічної кризи останнього десятиліття, не є життєздатним. На цьому шляху яскраво висвічується значення служіння народу, а не суєті, виглядає недоречним політичний ілюзіонізм, який ми нерідко спостерігаємо не лише на численних політичних ток-шоу, але й у парламенті, викривається подвійна мораль політичної еліти.

Забезпечення правових передумов та ефективних форм діалогізації парламентської комунікації визначає сам зміст поняття «культура парламентаризму». Розвиток культури парламентаризму виступає як надійний механізм збереження відносин солідарності й довіри в суспільстві. Запропоноване поняття виводить розгляд проблем розвитку самого парламенту і проблем розвитку суспільства за межі їхньої нібито окремоті. Адже лише на шляху розгляду їхньої взаємодії і взаємовпливу можна віднаходити резерви зміни на краще якісних характеристик як влади, так і суспільства, розробляти і здійснювати демократичну політику як науку і мистецтво жити разом.

Використана література:

1. Політологічний енциклопедичний словник / [упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю.С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, П. Горбатенка]. — [2-е вид., доп. і перероб.]. — К. : Генеза, 2004. — 735 с.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек. — М. : Прогресс — Традиция, 2000. — 384 с.
3. Кримський Сергій. Демократія як дар і проблема / Сергій Кримський // День. — 2010. — № 2.
4. Погорелова А. И. Украинский профессиональный парламент в контексте развития культуры парламентаризма / А. И. Погорелова // Социально-гуманитарные знания. — 2014. — № 1. — С. 275–283.
5. Дашутін Г. П. Український експеримент на терезах гуманізму / Г. П. Дашутін, М. І. Михальченко. — К. : Парламентське вид-во, 2001. — С. 208–209.
6. Винер Н. Кибернетика или управление и связь в животном и машине / Н. Винер. — М. : Сов. радио, 1968. — 326 с.
7. Жулинський М. Культура — головна концепція в політиці та історії / Микола Жулинський // Час-ТІМЕ. — 1997. — № 3.

8. Погорелова А. И. Культура как фактор демократической консолидации общества / А. И. Погорелова // Социально-гуманитарные знания. — 2013. — № 6. — С. 269–275.
9. Панарин А. С. Искушение глобализмом / Панарин А. С. — М. : Из-во ЭКСМО-Пресс, 2002. — 416 с.
10. Там само. — С. 312.

Погорелова А. И. *Демократическая политика в контексте гуманизации политического диалога и культуры парламентаризма*

В статье идет речь об особенностях взаимозависимости и взаимовлияния гуманизации политического диалога и демократической политики, культуры парламентаризма в современных условиях.

Ключевые слова: демократическая политика, гуманизация политического диалога, парламент, культура парламентаризма, общество.

Pogoryelova A. *Democratic policy in the context of the political dialog humanisation and the parliamentarianism culture*

The article deals with the peculiarities of the interrelationship and mutual influence of the political dialog humanisation and democratic policy, as well as the Parliamentarianism culture under present-day conditions.

Keywords: democratic policy, humanisation of the political dialog, parliament, culture of parliamentarianism, society.

УДК 32:725

Хома Н. М.

АРХІТЕКТУРНИЙ СИМВОЛІЗМ: ПОЛІТИКА, ВИРАЖЕНА У КАМЕНІ

Вивчається архітектура як знакова система, символи якої значимі для розуміння сутності та специфіки політики. Досліджується, як архітектурні форми та образи у процесі сприйняття впливають на політичний світогляд особи. Архітектурні об'єкти аналізуються через призму семіотики (як знаки з певними символічними підтекстами). Політична реальність представлена у її знаковому (втіленому в архітектурі) відображенні.

Ключові слова: архітектура, політичний знак, політичний символізм, семіотика політики.

Архітектура дедалі частіше стає об'єктом аналізу соціогуманітарних наук і виправдано перебуває в полі політичної науки. Вона, на нашу думку, є знаковою системою; її символи мають особливе значення для розуміння сутності та специфіки організації політичної реальності. Вивчення того, як архітектурні форми та образи у процесі сприйняття постають засобами впливу на політичний світогляд особи, є нашим дослідницьким завданням.

З'ясування сутності політичного символізму, закодованого у архітектурі, аналіз сприйняття людиною цих політичних знаків, привертало увагу представників науки архітектури (С. Ничкало, О. Трошкіна, Л. Майстренко, Н. Польщикова), дослідників семіотики (О. Павлишин, Н. Юшина), політологів (Є. Ланюк, С. Ситар). У цьому дослідженні ми розглянемо архітектурні об'єкти у площині семіотики – як знаки, які вказують на певну політичну особливість, позначають (маркують) політичне явище, розкривають зміст і сутність структур, у які організоване політичне буття. Нашим завданням є представлення політичної реальності у її знаковому (втіленому в архітектурі) відображенні.

На нашу думку, в архітектурні споруди закладаються символічні підтексти політичного характеру. Архітектура є матеріалізованою в монументальних формах інформацією про час, суспільство, політичні процеси конкретного часу. Архітектурні об'єкти усіх часів і народів можна розглядати як елементи знакової системи політики, феномени дійсності, рукотворно створені людиною, які мають політичне значення. Матеріально-просторові елементи